

SĖKMINGAS METŲ UŽBAIGIMAS: ARTŪRO SVARAUSKO DISERTACIJA, APGINTA KLAIPĖDOS UNIVERSITETE

Vygantas Vareikis

Klaipėdos universitetas

2011 m. pabaigoje Klaipėdos universitete (KU) sėkmingai apginta KU ir Lietuvos istorijos instituto doktoranto Artūro Svarausko (mokslinis vadovas – dr. Česlovas Laurinavičius, Lietuvos istorijos institutas) daktaro disertacija „Krikščioniškosios demokratijos idėjinė ir struktūrinė raida Lietuvos Respublikoje 1918–1940 m.“ buvo ketvirtoji per 2011 metus Klaipėdos universitete apginta istorijos krypties disertacija. Atrodytų, dirbama efektyviai, tačiau pagal Švietimo ir mokslo ministerijos nustatytus kriterijus šiais metais visi Klaipėdos universiteto humanitarai gavo viso labo dvi valstybės finansuojamas doktorantūros vietas. *Sic transit gloria mundi...*

Pasitaiko, kad doktorantai apsiriboja dviejų privalomų mokslinių publikacijų norma, kuri yra būtina norint pateikti darbą ginti, tačiau A. Svarausko tyrimas yra nuoseklaus kelerių metų pastangų ir nuolatinio darbo rezultatas. Autorius publikavo aštuonis mokslinius straipsnius disertacijos tema, neskaitant kitų tiriamųjų darbų ir dalyvavimo mokslinėse konferencijose. Dar studijuodamas Vilniaus pedagoginio universiteto istorijos magistrantūroje, A. Svarauskas įsidarbino Lietuvos istorijos instituto XX amžiaus istorijos skyriuje laborantu, vėliau vyresniuoju laborantu, o 2006 m. pradėjo savarankiškus mokslinius tyrimus Klaipėdos universiteto doktorantūroje. Tad galime konstatuoti, kad jo veikla tarsi integruoja trijų istorinių „mokyklų“ tradicijas.

Disertacijos autorius iškėlė ambicingus uždavinius – „atskleisti krikščioniškosios demokratijos ideologijos sampratos evoliuciją“ Europoje ir jos realizavimą Lietuvoje; „įvardyti partijos kūrimosi veiksniai“, t. y. diskusijas Lietuvos krikščionių demokratų partijos (LKDP) viduje dėl ideologinės krypties, nesutarimus ideologiniais klausimais, skilimus, etc.; atskleisti sudėtingus vidinius tarpusavio ryšius ir konfliktus partinėse struktūrose; atskleisti tapatumo ir priklausomybės ryšius tarp partijos ir Lietuvos katalikų bažnyčios tarpukario Lietuvoje; įvertinti LKDP poziciją kriziniais metais (1926 metų valstybės perversmas, 1938–1940 metų politinės krizės ir nepriklausomybės sutemos). Gynimo tarybos nariai konstatavo, kad šie uždaviniai buvo realizuoti.

Intrigos gynimo metu nebuvo. Gynimo tarybos nariai – doc. dr. Vygantas Vareikis (Klaipėdos universitetas), doc. dr. Saulius Kaubrys (Vilniaus universitetas), dr. Algimantas Kasparavičius (Lietuvos istorijos institutas), dr. Vladas Sirutavičius (Lietuvos istorijos institutas)¹ ir oficialieji oponentai – prof. habil. dr. Liudas Truska (Vilniaus pedagoginis universitetas) ir dr. Regina Laukaitytė (Lietuvos istorijos institutas) – pažymėjo Artūro Svarausko novatorišką įnašą tiriant Lietuvos krikščionių demokratų partijos raidą ir funkcionavimo mechanizmus, galias istoriografinės žinias apžvelgiant krikščioniškosios ideologijos formavimosi eigą Vakarų ir Vidurio Rytų Europos kontekstuose, socialinio teisingumo ir krikščioniškos ideologijos santykį, besikeičiančią Katalikų bažnyčios orientaciją nuo sielovados ir moralizavimo politinio veikimo, reaguojant į modernybės iššūkius, link bandymų jungti visuomenės politinį ir konfesinį tapatumą, Bažnyčios ir LKDP sąveiką, partijos nepolitinių organizacijų tinklą ir veiklą. Kelios pastabos buvo pareikštos dėl „katalikų geto“ ir „modernios politinės partijos“ terminų vartojimo.

¹ Dar vienas gynimo tarybos narys doc. dr. Arūnas Streikus (Vilniaus universitetas), pažadėjęs gynimo procedūroje dalyvauti *in casu necessitatis*, neatvyko, bet atsiuntė teigiamą įvertinimą.

Krikščioniškos moralės diegimo agrikultūrinėje lietuvių visuomenėje, krikščioniškųjų vertybių, kultūrinio, politinio ir bažnytinio gyvenimo sferų susiejimas bei Katalikų bažnyčios įtakos sklaida plačiąja prasme Lietuvos visuomenei XX a. yra neabejotina. Siaurąja prasme ši įtaka reiškėsi per partinį veikimą. Iki 1926 metų krikščionių demokratų blokas politikoje vaidino svarbiausią vaidmenį. Rinkimuose į Steigiamąjį Seimą LKDP kartu su Lietuvos darbo federacija ir Ūkininkų sąjunga gavo 59 vietas (52,7 proc. visų vietų), I Seime krikščionių demokratų blokas vėl turėjo daugiausia vietų – 38 mandatus, II Seime – 40 atstovų (43 proc. balsų) ir tik III Seime krikščionių demokratų blokas, gavęs dešimčia vietų mažiau, buvo priverstas užleisti ilgametę politinę lyderystę kairiųjų blokui². Tokie politikai ir visuomenės veikėjai kaip Mykolas Krupavičius ar Aleksandras Stulginskis yra tebelaikomi kertinėmis figūromis Lietuvos istorijoje tarpukariu, o Antano Maceinos politinė ir socialinė filosofija sulaukė audringos intelektualinės diskusijos atsikūrusioje Lietuvoje³. Tad krikščioniškosios demokratijos tyrimai tebėra aktualūs ir šiandien, ypač dėl krikščioniškųjų vertybių ir moralinės orientacijos paieškų sparčiai besikeičiančiame pasaulyje.

Gynimo metu buvo iškeltas klausimas, kiek galėjo veikti LKDP ir Katalikų bažnyčios tandemas, susietas ne vien su struktūriniais organizaciniais ryšiais? A. Svarauskas padarė išvadą, kad tarpukariu LKDP nelaikė savęs tik Bažnyčios partija ir liko nepriklausoma partine pasaulietine organizacija, o tapatinimas su Bažnyčia buvo labiau politinės retorikos išraiška. Kita vertus, Bažnyčia kaip institucija ir jos atstovai tarpukariu Lietuvoje kaimo ūkininkui buvo ne tik neginčijamas moralinis autoritetas ir religinės praktikos ritualizacijos vieta, bet ir politinis autoritetas.

Tyrime A. Svarauskas užčiuopė paskutiniu metu istorikų vis labiau pabrėžiamą Lietuvoje tarpukariu kilusį kartų konfliktą, kuris reiškėsi formuojantis jaunųjų katalikų sąjūdžiui, kai į politinę ir kultūrinę Lietuvos areną įžengė nauja karta, nebeturėjusi politinio bendradarbiavimo patyrimo su tautinėmis mažumomis, buvo radikalesnė ir kėlė naujas valstybinės ir kultūrinės orientacijos gaires (A. Maceina, V. Delininkaitis ir kt.). Bet tai jau kito darbo tema. O tai, kad katalikų politinio ir intelektualinio judėjimo tyrimai populiarėja, liudytų ir 2011 m. gruodžio mėnesį Vilniaus universitete ginama Ramūno Labanausko disertacija⁴.

² Žr. BLAŽYTĖ-BAUŽIENĖ, D.; TAMOŠAITIS, M.; TRUSKA, L. *Lietuvos Seimo istorija: XX–XXI a. pradžia*. Vilnius, 2009, p. 51, 97, 116, 147.

³ DONSKIS, L. Antanas Maceina: doktrininis intelektualas XX a. lietuvių kultūroje. *Akiračiai*, 1997, Nr. 4; SKRUPSKELIS, K. Tariamasis jaunųjų katalikų fašizmas. *Naujasis židinys*, 1999, Nr. 4; DONSKIS, L. Dar kartą apie Antano Maceinos socialinę filosofiją. *Akiračiai*, 2000, Nr. 1; MOCKŪNAS, L. Vienos knygos recenzijos istorija. *Akiračiai*, 2000, Nr. 1; MOCKŪNAS, L. Prie lietuviškojo fašizmo ištakų. *Akiračiai*, 2000, Nr. 2.

⁴ LABANAUSKAS, R. *Jaunųjų katalikų sąjūdžio genezė, ideologiniai principai ir jų realizavimo praktika (1919–1940)*. Daktaro disertacija. Vilnius, 2011.